

AT SÆTTE SEJL OG SÆTTE OVER

Jean-François Lyotard: Det postmoderne forklaret for børn (overs. v. N. Brügger, F. Frandsen, S. Lervad), Kbh. 1986, 115 s.

Jean-François Lyotard: L'enthousiasme, Paris 1986, 114 s.

Hvorfor oversætte? Hvorfor overhovedet vie tid og kræfter på dette hårde og utaknemmelige hverv, hvorom man end ikke rigtigt ved, om det er en selvstændig, skabende aktivitet, hvis udøver som enhver anden skribent må have originalitet og stil som idealer, eller om det tværtimod er en sekundær kopistfunktion, som man skamfuldt må søge at bortlede al opmærksomhed fra? Eller, som postmodernitetens diskrete tænker Jean-François Lyotard kunne formulere det samme spørgsmål: hvad er oversættelsen egentlig for en slags sproghandling og hvilken performativ dom funderer den?

Oversættelsen er ikke først og fremmest en bevægelse fra et sprog til et andet (en operation, man kunne tænke sig udført af en maskine); den er først og fremmest et udsagn om teksten og om forholdet mellem de sprog, hvorimellem teksten oversættes. Et udsagn, der lyder omtrent som følger: "Denne text er ganske vist skrevet på et andet sted (og en anden tid); men den burde skrives her og nu, og kan det følgende også". Forud for oversættelsen går altså en forestilling om, at konteksten for den pågældende text er den samme - eller i det mindste ækvivalent -, og at teksten derfor allerede har sin plads heri, en plads, som oversætteren blot skal sørge for bliver udfyldt.

Men samtidig er hver eneste ny oversat text et bidrag til denne forudsatte fælles kontekst: man flytter møjsommeligt én sten ad gangen over sprogbarrieren og

opbygger dermed langsomt et stadig mere solidt fundament for kommende oversættelser. Der findes ikke nogen "levende" tradition for at oversætte fransk filosofi til dansk, og det kan stadig mærkes, når man læser de i de seneste år trods alt langt hyppigere udgivelser tilhørende denne kategori: der er stadig en bizar tone, en vis fremmed klang, i disse oversatte tekster, som imidlertid netop skyldes, at den fælles kontekst endnu i højere grad er et "ideal" for oversætteren end noget faktisk givet. Oversættelsen er nødt til hver gang at trække nye baner i sproget, og hvorledes det skal gøres, er ikke givet på forhånd. Således er dette kun endnu et eksempel på det, Lyotard i 1979 kaldte "det postmoderne vilkår".

For Lyotard er det postmoderne fremfor noget karakteriseret ved nødvendigheden af at "sætte over". De store fortællingers bekendte sammenbrud efterlader os ikke just som legende børn i et genkommet frihedens rige, men derimod i en situation, som Lyotard (uden hensyn til forstyrrende associationer til Solsjenssyn) sammenligner med et øhav, et archipelag. De forskellige diskurser (politiske, juridiske, økonomiske, æstetiske, tekniske, videnskabelige etc.), som for Hegel gik op i en højere énhed, er nu uigenkaldeligt spredt for alle vinde; men netop derfor (gen)finder filosofien sit egentlige element (ifølge Kant), nemlig som den uvildige undersøger, der utrætteligt sætter sejl for at kortlægge og fastsætte forbindelseslinierne og territorialgrænserne mellem de forskellige diskursive "øer", - for derved om muligt at forebygge en ny totalisering, en ny "forglemmelse" af de fundamentale ontologiske skel, der sætter det politiske og historiske som et felt, der ikke kan lukkes.

Det postmodernes filosofi af idag, må selv være en oversætter; for skal man tro Lyotard, er det

postmodernes vilkår aldrig tænkt skarpere end af Kant, - på en ganske anden tid og et ganske andet sted, må man sige. Som en konsekvens deraf har Lyotard sat sig for omhyggeligt at oversætte de mange fine bestemmelser af fornuftens forskellige divergerende instanser, som Kant har skitseret (men heller ikke mere end netop skitseret) i *Kritik der Urteilkraft* og de historisk-politiske småskrifter. At udvikle disse subtile temaer, og forsøge at oversætte dem til en samtidig kontekst, således som Lyotard gør det i sin bog om "L'enthousiasme", er en delikat sag netop på grund af det "postmoderne" paradox i Kants tænkning: fordi Kant satte inkommensurabiliteten mellem det virkelige og det fornuftige som filosofiens mest grundlæggende princip, kunne han på én gang tage fornuften for givet (hvor vi snarere vil tage den for tabt) og samtidig affinde sig med, at verden omkring ham var en politisk heksedel af lige dele terror og tyranni. Allerede for Hegel var dette ikke længere til at bære, og for os i "den realiserede postmodernitet", underlagt TV-skærmens universelle realitetsprincip, er det ikke mindre ufatteligt: af al kraft har vi derfor forsøgt at fatte det postmoderne som et historisk-epokalt **faktum**, vi kunne tage til os, i den nye tids tegn. Men som Lyotard bemærker i en af sine postmoderne stiløvelser for børn, er dette stadig (!) en moderne opfattelse af historien: forestillingen om det endegyldige brud med fortiden, ideen om at kunne "stille urets visere tilbage til nul". Den postmodernistiske illusion, kunne man sige, består således i (endnu engang) at tro, at dette brud netop nu skulle være blevet mere muligt end førhen, - blot fordi digitalurene nu skriver 0:00, hvor man førhen sagde kl. 12 midnat!

Det eneste, der med sikkerhed unddrager sig selv den mest ihærdige bestræbelse på at indfange en postmoderne tidsånd ("Ein Ge-

spenst geht um in Europa..."), er naturligvis det stræbende subjekt selv. Moderniteten havde som Habermas sat det totale subjekt som fremtidens horisont, som projekt; postmodernismens ideologier kunne med så meget større lethed og lettere sætte det som en saga blot. I Kants filosofi derimod er subjektet ifølge sin definition et aggregat af indbyrdes inkommensurable "kræfter" (**Vermögen, facultés**); dette forhold er hævet over historien som dens transcendentale betingelse. Men netop derfor er en filosofisk "kritik" mulig, som en aldrig afsluttet vægning af de historisk-politiske "fakta" (pr. definition diskursive, men ikke desto mindre indbyrdes heterogene) i forhold til hinanden og til de transcendentale "ideer", der funderer vor opfattelse af historien som sådan og finder indirekte udtryk deri.

Når Lyotard finder det ulejligheden værd at forklare det postmoderne for børn, må det således forstås som når æstetikerens hos Kierkegaard erklærer, at han helst taler med børn: "thi om dem tør man dog haabe, at de kan blive Fornuftvæsener", medens de, der angiveligt er blevet det...! Filosofien er, som hos Husserl, det vi altid glemmer, det vi hele tiden påny vender tilbage til, for ikke helt at tabe det transcendentale af syne bag det "faktiske". Vi skal ikke blive som børn påny, ifølge Lyotard; men vi skal lære den kantianske besindelse, at fornuften - i historien såvel som i naturen - aldrig er andet end hvad den kunne være, at vi som mennesker lever udspændt mellem en historie, som ingen mening har, og et transcendentalt ideal, der på trods af dette "faktum" alligevel hele tiden tvinger os til at ville finde en mening deri. Det er denne splid med sig selv, som egentlig er det postmoderne vilkår: et **faktum** langt snarere end et **faktum**.

Kasper Olsen